

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1054410/6

בבית הדין הרבני האזורי ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אוריאל לביא – אב"ד, הרב שלמה תם, הרב דוד מלכא

התובעת: פלוני (ע"י ב"כ טו"ר מרדכי שיינין)

נגד

הנתבע: פלונית (ע"י ב"כ טו"ר יוסף פוסטבסקי)

הנדון: דין תכשיטים וכלי הבית עם הגירושין

פסק דין

הצדדים התגרשו ביום ט' בסיוון תשע"ו בלא הסכם גירושין, ויצוין להחלטה מיום י"ד בסיוון תשע"ו (20/06/2016) שבה נכתב שהצדדים התגרשו לאחר שהאישה ויתרה על הכתובה ושיידונו שאר התביעות שנותרו במחלוקת בבית הדין לאחר הגירושין.

לאחר הגירושין לא הגיעו הצדדים להסכמות ביחס לחלוקת הרכוש מלבד דירת המגורים.

יצוין לדיון מיום כ"ח ניסן תשע"ז (24/04/2017) שבו טען הנתבע שתכולת הדירה מלבד התכולה הנחוצה עבור הילדים היא שלו וכן תכשיטים שנקנו לאישה. בסיום הדיון הבהיר הנתבע את עמדתו וטען שמאחר שחלוקת הרכוש ואיזון המשאבים ביחס לחובות שנלקחו בתקופת הנישואין ונרשמו על שמו אינה על פי חוק יחסי ממון, מפני שהצדדים לא קבלו עליהם חלוקה על פי חוק ובשל כך הוטל על הנתבע לפרוע את החובות הרשומים על שמו במלואם כפי המתחייב על פי ההלכה, לא יתכן שביחס לחלוקת התכולה תיקבע חלוקה שווה ולא בהתאם להלכה שאין מקום לחלוקה שווה.

לאחר הדיון הציגו הצדדים את עמדותיהם המנומקות, כשהתובעת מבקשת חלוקה שווה של התכולה, וכן לקבוע שתכשיטים שנקנו עבורה בתקופת הנישואין הן שלה בלבד. הנתבע הציג אסמכתאות לעמדתו הנזכרת.

בהלכה זו נחלקו הדעות בבית הדין, ולהלן הדעות השונות בלא זיהוי שמות הדיינים, כמתחייב מההלכה הפסוקה בשו"ע חו"מ סימן יט.

דעת דין א'

א. לאחר עיון בטענות הצדדים, נקדים ונבהיר שהעמדה העקרונית הנזכרת שהציג הנתבע מתקבלת. מאחר שהתובעת דרשה לחייב את הנתבע בפירעון חובות שנלקחו על ידו בתקופת הנישואין ונרשמו על שמו כשהלוואות ניטלו לצרכי הבית, הרי שבכך הביעה הסכמה לעמדת הנתבע שחלוקת הרכוש ואיזון המשאבים לא יוסדרו על פי הוראות חוק יחסי ממון. ואכן הנתבע הודיע שמבחינתו פשיטא שלא הייתה כוונה לנהוג

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בחלוקת הרכוש על פי הוראות החוק, על כן בנסיבות המתוארות ובהיעדר הסכמה וקנין כראוי, מוטל על בית הדין לפסוק בהתאם להסכמה העקרונית לחלוקת הרכוש על פי ההלכה הפסוקה בלבד.

ביחס לתכשיטים שהבעל קנה לאשתו במהלך חיי הנישואין כתב בשו"ע אה"ע סימן צט סעיף ב:

הנותן מתנה לאשתו, אף על פי שהוא מגרשה מדעתו, זכתה במתנתה. הגה: נראה לי כאן טעות, אלא כך ראוי להיות אף על פי שמגרשה שלא מדעתה, כגון שסרחה עליו, אפילו הכי מתנתו שלה. וה"ה לאלמנה שנוטלת מתנה כל שאינן דברים שהם מלבושים או תכשיטים העשויין להתנאות בהם. ודוקא שעשאן לה הבעל, אבל אחרים שנתנו לה תכשיטים בשעת נישואין, למתנה גמורה נתכוונו הרי הם כנכסי מלוג שלה.

ועיין בחלקת מחוקק סק"ח ובב"ש סק"ז שביארו שביחס לתכשיטים אין הבעל נותן אותם במתנה גמורה, אלא נועדו שתוכל להתקשט בהן רק כל עוד היא נשואה לו.

מקור דינו של הרמ"א הוא בתשובת הריב"ש סימן שא, שכתב:

גם מה שאמרת שבנדון זה התכשיטין הם שנתן הבעל לאשתו דרך מתנה דודאי הבעל שנתן לאשתו מתנה גמורה מתנה היא ואין שמין לה, שכ"כ בשם הגאונים ז"ל. וא"כ כשחתן נותן התכשיטין לכלה ומכריז ע"י שלוחו זאת החגורה נותן החתן לכלה והיא מקבלת אותם הרי קנאתם במשיכה, ומפני מה לא תקנה אותם האישה, ע"כ תורף דבריך. ואני אומר מה שכתבו בשם הגאונים ז"ל אמת הוא... אבל אין דבריהם אלא בנותן קרקע או מעות או אפילו שאר מטלטלין שאינן לא מלבושין ולא תכשיטין ללבוש ולהתנאות בהן ואינן בכלל מה שעליה, כגון אותן שנהגו לכתוב מתנה לחוד בשעת נישואין, וזה נגבה בין באלמנות בין בגירושין כל שאינה מורדת בו... אבל החתן הנותן סבלונות תכשיטי כסף וזהב לכלה להתנאות בהן בין שנתן בשעת נישואין בין קודם לכן בעודה ארוסה אין זה מתנה גמורה. ואף על פי ששולח ומכריז זה נותן החתן לכלה אין הכוונה למתנה גמורה. דהא קי"ל (ב"ב קמ"ו:) דבין מת הוא בין מתה היא ואפילו הדר ביה איהו מוהרי הדרי, ואפילו אכל שם סעודת חתן כל שאינם של מאכל ומשתה. והטעם הוא משום דלאו למתנה גמורה איכוון אלא להתנאות בהן בין בעודה בבית אביה בין אחר שתבא לבית בעלה. ובדבר של מאכל ומשתה דעתו הוא למתנה גמורה כל שלא תחזור בה היא... וכן כשנותן בשעת נישואין הדבר ידוע שאין עושין למתנה גמורה אלא להתקשט ולהתנאות בהן, וגם לפעמים עושין כן לכבוד בעלמא, ומי שאין לו נותן כלים שאולין ומחזירם לאחר הנישואין לבעליהם. וגם לפעמים שולחין קודם ארוסין שאין שם אלא שדוכין לבד ואומרים ומכריזין שנותן החתן לכלה, ובודאי קודם הארוסין אין שם מתנה כלל. ומתני' דסבלונות לבית חמיו תנן דמשמע שיש שם ארוסין הא לאו הכי לא כלום הוא ואפילו אכל שם, וכן כתבו ז"ל, ואומדנא דמוכח הוא שאין נותנין לשום מתנה גמורה. ומעולם לא שמעתי מי שפקפק בדבר לומר שלא יהיו שמין תכשיטי זהב וכסף ואפילו בגרושה. ואפילו אותן החולקים על הרמב"ם ז"ל לומר דגרושה אין שמין בין בגדי חול בין בגדי שבת לא חלקו עליו בתכשיטי כסף וזהב, שהרי במתניתין דאחד המקדיש לא הזכירו אלא מיני מלבוש. אמנם אם נתנו לה אחרים תכשיטין או מעות בשעת נישואין כמו שהוא נהוג בקצת מקומות שהקרובים לחתן או לכלה נותנין לה בשמחות וגיל איש נזם זהב אצערה וצמיד טבעת עגיל אלו בודאי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הם שלה שהרי למתנה גמורה נתכוונו. דקיי"ל (ב"ב נ"א:) קנתה והבעל אוכל פירות, והווי להו כנכסי מלוג, וא"כ בין באלמנות בין בגרושין אין שמין אותן לה.

ובפתחי תשובה סימן צט סק"ח הביא מדברי הבית מאיר וכתב:

ועיין בספר בית מאיר שהאריך לפקפק בזה וסיים כי דין זה צ"ע. אמנם במדינות אלו ובזמנינו שכבר הוקבע המנהג ע"פ עדות הריב"ש ופסק הרמ"א ז"ל ודאי כל השולח ונותן על המנהג נותן ויש לדון ולהורות כן בלי פקפוק.

מדברי הריב"ש הנזכרים עולה שמדינא היה נכון לקבוע שכל מתנה אינה חוזרת, למרות זאת הלכה זו מיוסדת על הלכות אומדנא שאין זו מתנה גמורה אלא שתקשט בהיותה נשואה לו בלבד, אך אם אין אומדנא שהבעל נתן את התכשיטים רק למטרת קישוט, אלא דעתו היתה שיהיו של אשתו, חזר הדין שהם שלה לגמרי.

ובדרכי משה חו"מ סימן צו סק"ז כתב:

וכן כתב המרדכי סוף פרק נערה שנתפתתה (סימן קעב) בשם מוהר"ם דאפילו בגדי יום טוב ותכשיטין שקנה לשם אשתו אין בעל חוב גובה מהם ודלא כתשובת הריב"ש שכתב בסימן קכ"ח שאף החולקים על הרמב"ם בכגדי שבת לא חלקו בכגדי כסף וזהב כו'. וכתב עוד המרדכי דאף לדברי הרמב"ם אם הקנה לה בפירוש אף מתכשיטין אין הבעל חוב גובה.

ומשמע מדבריו שלדברי המרדכי אם הקנה לה בפירוש את התכשיטים הם שלה ללא סייג.

ובשו"ת חבלים בנעימים חלק ד' סימן נה דן בשאלת הבעלות על תכשיטים שהבעל נתן לאשתו אם הם שייכים לה, והביא מדברי הריב"ש והרמ"א, והוסיף וכתב:

אבל המחבר, אף שבבית יוסף הביא דעת ריב"ש, אב"ל בשו"ע סותם דכל מתנות שנתן הבעל הן שלה, ואם כן חולק על זה. גם בבית מאיר תמה הרבה על ריב"ש והביא בשם רשב"ם ורשב"א להיפוך.

למרות זאת, בתשובת חבלים בנעימים לא הורה לדחות מהלכה את פסק הרמ"א, אך כתב שמאחר שהכל מיוסד על אומדנא של הבעל שלא נתן למתנה גמורה, על כן אין לדון כן בכה"ג שכבר אין אומדנא, כגון כשכתבו בכתובה "חוץ מתכשיטים השייכים לגופה", וזאת על יסוד דברי הנודע ביהודה תניינא אבן העזר סימן ק' שכתב:

כיון שנחלקו רב ושמואל בפ' נערה שנתפתתה דף נ"ד ע"א רב סבר אלמנה שמין מה שעליה ושמואל סבר אין שמין ואמרינן התם דהלכתא כוותיה דרב מ"ט כי אקני לה אדעתא למיקם קמיה אדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה וכן פסק בש"ע אהע"ז סימן צ"ט ונראה דהיינו מן הסתם אבל היכא דכתב בהכתובה שתטול כל השייך לגופה א"כ גלי דעתיה שניחא ליה גם במיפק מיניה שתטול א"כ בשעה שנותן לה אף אחר החתונה אז מקנה לה ולכך נוטלתם ולא מטעם הקנין שבשעת נישואין ולפ"ז יהיה נכתב בהכתובה אפי' בלשון גרוע שאינו לשון מתנה מ"מ כבר גלי דעתיה שרצונו שתטול אף במיפק מיניה.

והוסיף בתשובת חבלים בנעימים שכן הדין גם אם לא נכתב בכתובה "חוץ מתכשיטים השייכים לגופה":

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אם היו הנישואין במדינה זו, ודאי שנשאת לו על פי המנהג שחוק המדינה שהתכשיטים הם שלה לצמיתות, וכמ"ש מבי"ט חלק א' סימן שט, וכיוצא בשבות יעקב ח"א קנ"ו אם כתב על פי משפט השטרות חייב אף שאינו ע"פ דינו משום שנכנס בחיוב זה.

וכיון שעל דינו של ריב"ש חולק בבית מאיר וסיים רק שבמדינות אלו שכבר הוקבע המנהג על פי פסק הרמ"א, ודאי כל הנותן על המנהג הוא נותן ויש לדון כן. אבל כאן כיון שעל פי מנהג המדינה התכשיטים שייכים לה, שוב ודאי מצד הדין הם שלה.

וכן בספר ערוך השלחן חו"מ סימן צו סעיף ל כתב:

ובגדי שבת ויו"ט יש מחלוקת אם הם דומין לבגדי חול או לכלי כסף וזהב, ויראה לי לפי מנהג מדינתנו שדומים לבגדי חול, שרוב בני אדם מקניין הבגדים אף היותר יקרים לנשיהם ובניהם ובנותיהם לחלוטין. וכן התכשיטין שנושאת על גופה כמו נזמים וטבעות ונזמי האוזן ומרגליות שעל צוארה מקנה לאשתו במתנה גמורה, וכשקנה אותן בעדה הוה כהקנה לה במתנה גמורה ואין בע"ח גובה מהן אף לאחר מיתת הבעל, כיון שהן שלה ושל בניה [כנלע"ד דלא כשע"מ]

העולה מדברינו שביחס לתכשיטים שהבעל קנה לאשתו כתב הבית מאיר שבסתמא על דעת המנהג הוא נותן לה. אך אם ידוע שנתן לה במתנה חלוטה, היא שלה.

דברי הבית מאיר שכתב: "אמנם במדינות אלו ובזמננו זה שכבר הוקבע המנהג על פי עדות הריב"ש ופסק הרמ"א ז"ל, ודאי כל השולח ונותן על המנהג הוא נותן, ויש לדון ולהורות כמותם בלי פקפוק", דבריו יכולים להתייחס לזמנו שאכן למעשה הוקבע המנהג כדברי הריב"ש והרמ"א, על כן קיימת אומדנא ברורה שעל דעת כן ניתנו לאישה תכשיטיה. אך כשאין אומדנא כזו, ההלכה נקבעת על פי האומדנא בכל דור ובכל מקום לפי המציאות, כגון אם נכתב בכתובה "חוץ מתכשיטים השייכים לגופה", שבנסיבות אלו כתב הנודע ביהודה שכבר אין אומדנא למרות שאין בכתובה כזו להקנות לאישה דבר שלא בא לעולם, וכן כתב הערוך השלחן ביחס "למדינות אלו ובזמננו זה" שהתכשיטין ניתנים במתנה גמורה, וכן בתשובת חבלים בנעימים פסק על יסוד המנהג הרווח על פי החוק.

וכן בספר שו"ת מנחת אשר (להגאון רבי אשר וייס שליט"א) חלק שני סימן קד כתב:

בעניין המתנות והתכשיטים שנתנו זה לזו וזו לזה, הרמ"א בסוף סימן צ"ט כתב דתכשיטי האישה חוזרים לבעל... באמת הכל תלוי באמדת דעתו... אך מכל מקום נראה שהלכה זו נאמרה בזמן שמנהג העולם שכל הכסף היה ברשות הבעל ועיני האישה היו תלויות בבעלה כעיני שפחה על יד גבירתה והוא היה נותן לה כסות ושלמה, ובכה"ג מיירי שנתן לה מלבוש וכסות בלי כל סיבה מיוחדת, ובזה אמרו שלא נתן לה על מנת שתטלם כשתגרש, מה שנתן לה לרגל ימים מיוחדים או אירועים מיוחדים ודאי דעתו ליתנם מתנה גמורה שאינה חוזרת לבעלים.

עוד יצוין: בזמנינו רובם ככולם של הזוגות המתגרשים, מתגרשים לאחר שמוסדר הסכם גירושין לחלוקת הרכוש, שבו בדרך כלל האישה נשארת עם בגדיה ותכשיטיה, ואין הבעל עומד על קוצו של יוד לקבל את המגיע לו על פי ההלכה הפסוקה ברמ"א סימן צט הנזכר, ויש שמסכימים לחלוקת הרכוש על פי חוק יחסי ממון, וההסכמה מקבלת תוקף בהסכם בר תוקף או בקבלת קניין. בנסיבות אלו לא ניתן לקבוע שקיים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המנהג המבואר בריב"ש וברמ"א ושעל דעת מנהג זה נקנו התכשיטים וניתנו לאישה, שהרי ברור שהמציאות המוכרת לנו אינה כפי שהייתה בזמן הבית מאיר. והרי ידוע מדברי הפוסקים שאין שייך מנהג במילתא דלא שכיחא (עין רמב"ם שחיטה פי"א הי"ג, רמ"א חו"מ סימן שלא ס"א, ריב"ש סוף סימן תסג), ונראה שלא ניתן להכחיש את המציאות שהחזר תכשיטים בעת הגירושין הוא בלתי מצוי כלל וכלל, ומאחר שכיום אין מנהג אי אפשר לטעון שהתכשיטים ניתנו על דעת המנהג. כיוון שמדינא המתנה שהבעל קונה לאשתו היא שלה, אלא שמכח אומדנא המיוסדת על המנהג הידוע נפסקה ההלכה ברמ"א, על כן אין לדון כן כשכבר אין מנהג כזה, וממילא אין את אותה אומדנא.

על כן בנידון זה הבגדים והתכשיטים של האישה יישארו ברשותה, וערכם לא יקוּזו במסגרת ההתחשבות ההדדית.

ב. ביחס לכלי בית המשמשים לכל בני הבית, יצוין לתשובת המבי"ט (הובא בבאר היטב אבן העזר סימן צט סק"ז) שגם אחרים נתנו אותם בסתמא הם של הבעל, וזה לשונו:

אבל שאר הכלים אפילו לא נמכר ועל הסתם הם שלו אלא כשפירשו בפ"י שהיו נותנים לה.

החתם סופר חלק אה"ע סימן קמט (הובא בפת"ש סק"ט) באר את תשובת המבי"ט, וכתב:

בשנעייץ בטעם הדבר שכתב סימן פ' שיהי' שלו משום שהם ככלי בית שנקראים על שם הבעל יע"ש שכתב כן בפירוש. ומייתי התם כגון כוסות של כסף וקערה של כסף ומגריפה יע"ש יראה מזה אף על פי ששניהם משמשים אין זה נקרא תשמיש שניהם כי גם כל אוכלי שולחנו משתמשים בו וכן דרכו של עשיר מופלג שאפילו עבדיו משמשים בכסף וזהב והכל לכבודו נקרא על שמו, וה"ל המתקן לבעל שאפילו נתנום קרובי האישה מ"מ הכל שלו, וכשרוצה שתקחם באלמנותה ישומו לה בכתובתה.

ובבבלי כתובות דף קג עמוד א:

תנו רבנן: משתמשת במדור כדרך משתמשת בחיי בעלה, בעבדים ושפחות - כדרך משתמשת בחיי בעלה, בכרים וכסתות - כדרך משתמשת בחיי בעלה, בכלי כסף ובכלי זהב - כדרך משתמשת בחיי בעלה, שכך כתב לה ואת תהא יתבת בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מגר ארמלותיך.

וכן בשו"ע סימן צד ס"א ביחס לכרים וכסתות, ומבואר שבסתמא כלי הבית כגון כלי זהב וכסף וכרים וכסתות אינם של האישה, אלא לאלמנה יש רשות להשתמש בהן אך לא למוכרן, ובגירושין הכול חוזר לבעל.

אך יצוין לדיון מיום כ"ב אייר תשע"ו (30/05/2016), דהיינו שבועיים לפני מועד סידור הגט שבו נאמר:

האיש: אני מבקש להוציא רהיטים מהבית. יש לי חובות בגינם. או שהיא משתפת איתי בחובות או שאני לוקח. מדובר ברהיטים שקניתי לפני שנה כשנכנסתי לדירה. מאז נכנסתי לחובות. אני מבקש שולחן וכסאות, מיני בר ועוד.

ביה"ד: האם אתה מוכן שמה שממש את הילדים יינתן לה, ומה שלא – חצי חצי?

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האישה: מיני בר הם לא צריכים. מה שבית יכול להסתדר בלעדיו יתחלק חצי חצי.

האישה: שולחן מוכרח לבית. ארון ספרים – שייקה.

על כן מאחר שהצדדים התגרשו על יסוד הסכמה זו שהציגו בפני בית הדין, קשה לקבל עתה חזרה מהסכמתם. מאחר שאינם מבקשים חלוקת רכוש ואיזון משאבים בהתאם להוראות חוק יחסי ממון, לכן גם דרכי האישור להסכם אינו חייב להתקיים בדרך הקבועה בחוק.

ביחס למעמד ותוקף ההסכמה שהוסכמה בדיון בבית דין, עיין הגהות מרדכי ב"מ סימן תנז שהביא הרמ"א בדרכי משה חו"מ סימן שלג ס"ה ובבאר הגולה סימן שלה אות ו', וברמ"א חו"מ סימן כב ס"כ ובסמ"ע ס"ק יב ובביאור הגר"א ס"ק יא, ובספר ציץ אליעזר חלק י"ב סימן עד וחלק ט"ז סימן נג.

ונראה ביאור הדברים על פי מש"כ החזו"א סנהדרין סימן יז סק"ד בשם הרשב"א שבכל מקרה שהאדם מקבל בפני בית דין שיפסקו עליו פסיקה מסויימת, בכך הוא נותן כוח לבית הדין לפסוק גם ללא דיון לבירור דקדוק הדין, אלא פסיקתם מחייבת מכוח ההסכמה. אך בסופו של דבר המחייב הוא מפני פסיקת בית הדין ולבית הדין הכוח לפסוק או לאחזר הכרעה בטענות הצדדים ולחילופין על פי ההסכמה שהוצגה בפניו, אך לא מפני קנין מסוג כזה או אחר שנעשה על ידי אותו אדם. ובהתאם לכך מובן מנהג כל בתי הדין לתת תוקף של פסק דין להסכמים הכוללים בתוכם נושאים שאין מועיל בהם קנין בהיותו קנין דברים וגם אין שייכת בהן התחייבות, מאחר שעל כל פנים אפשר לפסוק בנושאים אלו.

סיכומו של דבר, תכולת הדירה תחולק בהתאם להסכמה שהושגה בדיון, כאמור לעיל.

ג. עוד עלתה טענה מצד הנתבע שדינה של האישה כמורדת, ויש להורות על החזר מתנות, כפי ההלכה הפסוקה בשו"ע אה"ע סימן עז ס"ב.

יצוין כי בנידון זה הבעל הגיש תביעה לשלום בית, ולאחר מכן האישה הגישה תביעה לשלום בית, אך מאחר שהושגה הסכמה לגירושין, והגט סודר בהסכמה בלא שבית הדין שמע את טענות הצדדים, אין לנו אלא תביעה לגירושין מצד האישה, ובסופו של דבר הוסכם על שני הצדדים להתגרש בלא שבית הדין נזקק לקיים דיון מהותי לבירור התביעות לגופן. בנסיבות אלו אין אפשרות שבית הדין יקבע שמעמדה של האישה בטרם הגירושין היה מורדת. זאת מאחר שרק כשבית הדין נוכח שקודם לגירושין האישה מרדה בבעלה, בטענת מאיס עלי באמתלא מבוררת וכיוצ"ב, ניתן לקבוע את המעמד על יסוד הטענות, לא כן כשהצדדים מצאו לנכון שלא לטעון כלל ביחס לנסיבות שקדמו לגירושין. התביעה של האישה לגירושין מצד עצמה אינה קובעת מעמד של מורדת בלא שידועה המרידה, וגם אם ידועה המרידה יש לברר שקיימת "אמתלא מבוררת" בלבד אך לא יותר מכך, ושאינן מציאות שאילו הייתה ידועה לבית הדין בית הדין היה קובע שהמרידה מוצדקת ובמקומה, ושקיימת עילה לחיוב גירושין.

סיכומו של דבר, חלוקת הרכוש אמורה להתבצע בהתאם לעקרונות הנ"ל. דהיינו מאחר ששני הצדדים הסכימו שלא לחלק את הרכוש על פי ההוראות הקבועות בחוק יחסי ממון, והוסכם שהבעל נושא בכל החובות שהצטברו בתקופת הנישואין ונרשמו על

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שמו בלבד, פשיטא שמכלול חלוקת הרכוש מתבצעת על פי ההלכה בלבד ובהתאם לעקרונות המפורטים לעיל.

ניתן בזאת לצדדים פרק זמן של 14 יום להודיע האם די בפסיקה הנוכחית להשלים את חלוקת הרכוש בהסכמה, או נחוץ לקיים דיון להשלמת פסק הדין תוך שמיעת טענות אודות כל פריט ופריט. בהיעדר הסכמה ולאחר שתוגש בקשה מתאימה יקבע מועד לדיון לשמיעת טענות בכל הקשור להשלמת חלוקת הרכוש.

דעת דיין ב'

הצדדים התגרשו לפני כשנתיים. הנושא הנדון בפנינו כיום הוא בקשת האיש להשבת האישה את התכשיטים שנתן לה בזמן הנישואין וחלוקת כלי הבית של הצדדים.

התכשיטים

הנה, בדין תכשיטים שנתן הבעל לאישה פסק השו"ע אה"ע"ז סימן צט ס"ב שעל האישה להחזירם לבעל, וזה לשונו:

הנותן מתנה לאשתו, אף על פי שהוא מגרשה מדעתו, זכתה במתנתה. הגה: נראה לי כאן טעות, אלא כך ראוי להיות: אף על פי שמגרשה שלא מדעתה, כגון שסרחה עליו, אפילו הכי מתנתו שלה. וה"ה לאלמנה שנוטלת מתנה כל שאינן דברים שהם מלבושים או תכשיטים העשויין להתנאות בהם. ודוקא שעשאן לה הבעל, אבל אחרים שנתנו לה תכשיטים בשעת נישואין, למתנה גמורה נתוונו הרי הם כנכסי מלוג שלה (ב"י בשם הריב"ש סימן ש"א).

וכתב בח"מ סק"ז:

אפ"ה מתנתו שלה. הטעם דבשלמא בגדים ותכשיטים שעושין להתנאות בה האישה אין דעתו למתנה גמורה רק שתתקשט בהם כל זמן שהיא תחתיו אבל אם תסרח עליו אדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה אבל הנותן לאשתו קרקע או מעות או אפי' שאר מטלטלין שאינן ראויים ללבוש ולהתנאות זה נגבה בין באלמנות בין בגירושין כל שאינה מורדת בו דלא גרע מתוספות שלישי שמוסיף לה בכתובתה דאטו מאן דיהיב מתנה לחבריה ולרחמיה ערבא בעי למשקל מיניה דרחים ליה לעולם, עיין בתשובת הריב"ש סימן ש"א ואם הוא מאותן שכופין אותו להוציא דין המתנה כדין התו' שהוסיף לה ויתבאר לקמן סימן קנ"ד ועיין ברמב"ם פ' ט"ו מה"א:

וכן כתב בבבית שמואל סק"ו וז"ל:

אפ"ה מתנתו שלה. הטעם בשלמא בגדים ותכשיטים שהם עשויים להתנאות בהם אין דעתו למתנ' גמורה אלא להתקשט בהם כל זמן שהיא תחתיו, אבל שאר מתנות שאינן עשוי' להתקשטו' נתן לה במתנה כשהיא אינה מורדת ועיין תשובת ריב"ש סימן ש"א:

ומקור דין זה הוא בריב"ש סימן ש"א, וזה לשונו:

מה שאמרת שבנדון זה התכשיטין הם שנתן הבעל לאשתו דרך מתנה דודאי הבעל שנתן לאשתו מתנה גמורה מתנה היא ואין שמין לה, שכ"כ בשם הגאונים ז"ל. וא"כ כשחתן נותן התכשיטין לכלה ומכריז ע"י שלוחו זאת החגורה נותן החתן לכלה והיא מקבלת אותם הרי קנאתם במשיכה, ומפני מה לא תקנה אותם האישה, ע"כ תורף דבריך. ואני אומר מה שכתבו בשם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגאונים ז"ל אמת הוא. ומדעתי הוא מה שמצאת כתוב בעטור דבגרושה שאין שמין מה שעליה דוקא מדעתא דנפשיה שמצא אחרת נאה הימנה, אבל אם סרחה עליו אדעתא דהכי לא אקני לה. ועוד כתב דשדרו ממתיבתא דמאן דכתיב מתנה לאשתו בשעת נשואין ומגרש לה לא אמרינן כי אקני לה אדעתא למיקם קמיה. דאלא מעתה מאן דיהיב מתנה למאן דרחים ליה ערבא בעי למשקל מיניה דרחים ליה לעלם, וה"נ דמאן דיהיב ליה מתנה לרחמיה ונפל ביניהון איכסא הדרא מתנה, הא לאו טעמא הוא, ועוד כך עושים רבותינו ז"ל הראשונים וכל דייני דמתיבתא וכו', ע"כ בעטור. וכל זה אמת ונכון. אבל אין דבריהם אלא בנותן קרקע או בין באלמנות בין בגרושין כל שאינה מורדת בו. דלא גרע מתוספת שהוסיף לה בכתובתה כל שלא נהגו שלא לגבותה, כדרך שנוהגין בברצלונה שאין מגבין אותה. אבל החתן הנותן סבלונות תכשיטי כסף וזהב לכלה להתנאות בהן בין שנתנן בשעת נשואין בין קודם לכן בעודה ארוסה אין זה מתנה גמורה. ואף על פי ששולח ומכריז זה נותן מעות או אפילו שאר מטלטלין שאינן לא מלבושין ולא תכשיטין ללבוש ולהתנאות בהן ואינן בכלל מה שעליה, כגון אותן שנהגו לכתוב מתנה לחוד בשעת נשואין, וזה נגבה החתן לכלה אין הכוונה למתנה גמורה. דהא קיי"ל (ב"ב קמ"ו:) דבין מת הוא בין מתה היא ואפילו הדר ביה איהו מוהרי הדרי, ואפילו אכל שם סעודת חתן כל שאינם של מאכל ומשתה. והטעם הוא משום דלאו למתנה גמורה איכוון אלא להתנאות בהן בין בעודה בבית אביה בין אחר שתבא לבית בעלה.

הרי דהלכה פסוקה וברורה בלא חולק כי דין התכשיטים שנתן הבעל אינה מתנה גמורה אלא להתנאות בהם, ולכן בזמן הגירושין על האישה להחזירם לבעל.

ועיין בפתחי תשובה סק"ח, וזה לשונו:

ועיין בספר בית מאיר שהאריך לפקפק בזה וסיים כי דין זה צ"ע. אמנם במדינות אלו ובזמנינו שכבר הוקבע המנהג ע"פ עדות הריב"ש ופסק הרמ"א ז"ל ודאי כל השולח ונותן על המנהג נותן ויש לדון ולהורות כן בלי פקפוק. אך חדשים מקרוב באו לידי שטרי תנאים הנכתבים במדינה זו ביפוי כח האישה לבאר שהמתנות שיתן החתן להכלה בזמן השידוכים יהי' משעת נישואין משעה ראשונה מתנה חלוטה ופסוקה ותטלם לבד השליש הוספ' ואפי' בשני חזרה יוחלטו. ואיני יודע אם מרצון ונפש חפיצה של צד החתן נכתב או שהסופרים מעצמם לפעמים כדי להחניף כותבים כן מדעתם ואומרים לצד החתן שכן המנהג וצד החתן מפני הבושת ברבים בע"כ אינו מסרב ושותק לא נכון להתנהג כן ועי"ז לפעמים נלקו היתומים ויוצאים נקיים מנכסי אביהם ע"י שאשתו גובאת השליש הוספ' ואף מתנה זו. ומשבח אני ק"ק פוזנן שאף מנהג תוספת שלישי אין בו, מכ"ש לחדש מנהג הנ"ל, ובודאי ראוי להניח הדבר במנהג קדמונינו, הנלענ"ד כתבתי

העולה מן האמור כי דעת הבית מאיר דאין לשנות מפסק הרמ"א, והמנהג הוא כהריב"ש והרמ"א.

יש לציין כי דעת הבית מאיר בסימן צג ס"ג בדין של מזונות האלמנה כי אין מקום למנהג נגד ההלכה כאשר האלמנה ניזונית מנכסי היתומים כל זמן שלא תבעה כתובתה, עיי"ש בפ"ת סק"ה.

לכן, מה שכתב חברי שהמנהג היום שהתכשיטים שנתן האיש נשארים לאישה לא ידעתי מניין לו מנהג זה, הרי סברת הריב"ש ואומדן הדעת קיימות גם היום, וכל התכשיטים שנותן הבעל לאישה לא ניתנו לשם מתנה אלא כדי להתנאות בהם. בפרט במקרה זה שהאישה תבעה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

את הגרושין, ואדעתא למישקל ומיפק לא יהיב לה, ועל כן כל המשנה מן הדין ידו על התחתונה, ועליו להביא ראיה. הואיל והצדדים הם מבני עדת אשכנז ההולכים ביד רמ"א, הרי פסק הרמ"א הוא המחייב, ועל האישה להחזיר את התכשיטים לאיש.

מה שהביא ראיה ממנחת אשר (ווייס שליט"א), הרי גם דעתו בהמשך התשובה שהם כמחליפים את המתנות, והיא תשיב לו את התכשיטים, והבעל ישיב לה את המתנות שנתנה לו קודם הנישואין.

וכדבריי מצאתי בפסקי דין רבניים ח"א פסק דין של הגר"א גולדשמידט זצ"ל בעמ' 94 שכתב בפשיטות שתשיב האישה את התכשיטים לבעל.

כלי הבית

ובעניין כלי הבית, בבאר היטב שם סק"ז הביא את דעת המבי"ט ח"א סימן כט וז"ל:

מה שנתני' לה קרובי החתן וקרובי הכלה כשבאה היא לגבות כתובתה הן שלה ולא ישומו אותם בכלל כתובתה וכמו שכת' הריב"ש ז"ל ואף על פי שה"ר דוראן ז"ל לא כתב אלא קרובותיה ה"ה נמי קרוביו דכיון דטעמא הוי משום דאדעתא דתתקשט בהם ניתנו לה לא שנא קרוביה או קרוביו וכמו שכתב אחר כך מסתברא שיהיו לזרע' שלא תתקשט אישה אחרת בתכשיטיה כמו שאם ניתנו לו בין מקרוביו ובין מקרוביה נראה שהם שלו כיון שהם דברי' שניתנו לו בפ"י כמו טבעת א' או חלוק או מלבוש שרגילים לתת לחתן דרך מתנה ואם הוא דבר שמשמש לשניהם וניתן כך סתם לשניהם אם הוא מקרובי הכלה נראה שתחזור לכלה ואם הוא מקרובי החתן הם שלו כי על הסתם לקרובם או לקרובת' ניתנו וא"כ כשמתה היא ג"כ הו' ליורשיה.

כלומר לפי דעת המבי"ט כלי בית שניתנו לבני הזוג חוזרים לאחד מהני הזוג שקרוביו נתנו את הכלים.

ובחלק ב סימן פ משמע דסותר את עצמו, דכתב דכל שהם תשמישי בית אע"פ שניתנו לאישה ע"י קרובותיה הרי הם של הבעל.

ובחתם סופר אבן העזר א סימן קמט עמד על קושיא זו ותירץ, וזה לשונו:

ע"ד הסילוק האלמנה אשר נתעצמו הצדדים אבי אביהם של יתומים עם האלמנה. האמת כי המבי"ט סת' עצמו מ"ש בח"א סס"י כ"ט שסיים הכלל כי המתנות אלו כשהיא עצמה באה לגבות כתובתה באלמנותה או לגירושי' גובה כל המתנות שנתנו לה בין מקרוביה בין מקרוביו ואינם נישומים בכלל כתו' ותוס'. ואם הם מתנות שמשמשים לשניהם נראה שאם מקרובי' תקח אותם בלי שומא ואם הם מקרוביו לא תקחם אלא בשומת כתובתה עכ"ל. ואלו בח"ב סימן פ' כ' והעלה וז"ל אבל מה שנתנים אפי' קרובתי' אם הוא שמשמשי' וכו' בבית היא שלו ושמי' לה בנדוניתה וכו' והרגיש בסתירה זו בכנה"ג לא"ע אשר עלי' רמז הבאר היטב סימן צ"ט אלא שלענ"ד נ"ל דלק"מ בשנעיי' בטעם הדבר שכ' סימן פ' שיהי' שלו משום שהם ככלי בית שנקראי' על שם הבעל יע"ש שכ' כן בפירושו.

ומייתי התם כגון כוסות של כסף וקערה של כסף ומגריפה יע"ש יראה מזה אף על פי ששניהם משמשים אין זה נקרא תשמיש שניהם כי גם כל אוכלי שולחנו משתמשי' בו וכן דרכו של עשיר מופלג שאפי' עבדיו משמשים בכסף וזהב והכל לכבודו נקרא על שמו וה"ל המתוקן לבעל שאפי' נתנום קרובי האישה מ"מ הכל שלו וכשרוצה שתקחם באלמנותה ישומו לה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בכתובתה אך בסימן כ"ט מיירי בדברים המיוחדים לו ולה כגון טבעת שיכול הוא לשומו על אצבעו וגם היא ואולי גם מצעת המטה החשובי שעושים לשניהם ממש בלי שישתמשו שארי בני בית בזה תליא אם קרובותי נותנם הם שלה ואינם נישומים ואם מקרוביו הם שלו. נמצא לפ"ז הי' ראוי להורות שהצוקר ביקס /שקופסת הסוכר/ של כסף וכוס של כסף שניתן מאבי הכלה תקחי אותם בשומת כתובתה בניכוי דמי שווים אבל היא תקחם משום שבח בית אבי'.

העולה מדברי החתם סופר הוא שכלי הבית המשמשים רק את הבעל הרי הם שלו. אבל כלים המיוחדים לשניהם ומשמשים לצורכי שניהם אז אם קרובי האישה נתנו אותם שייך הדבר לאישה, ואם קרובי הבעל נתנו שייך הדבר לבעל. לפי חילוק זה, מכיוון שהמחלוקת בין הצדדים היא בכלי בית המשמשים את שניהם, כגון רהיטים ומוצרי חשמל, הרי כל מי שקרובי משפחתו נתן חפץ מסוים ייקח אותו.

אולם בדיון שנערך ביום כ"ב באייר תשע"ו נתן האיש את הסכמתו שכל תכולת הדירה המשמשת את הילדים תישאר לצורכם, והשאר יתחלק חצי חצי. ביה"ד מקבל את הסכמתו הנ"ל. עליו לציין כי אף אם נפסק להשיב את כלי הבית שהביא האב אליו, הרי הוא חייב ליתן את כלי הבית השימושיים עבור הילדים כפי צרכן, מכח הדין המבואר בשו"ע אבן העזר סימן ע"ג ס"ו.

מסקנה לדעת דיין ב'

- א. התכשיטים שנתן האיש לאישה, הואיל ולדברי האישה נמכרו תשיב לאיש את דמיהם לפי ערכם בשעת המכירה.
- ב. באשר לשאר תכולת הדירה, היא תחולק בהתאם להסכמת התובע כפי שהצהיר בדיון שהתקיים ביום כ"ב באייר תשע"ו.

דעת דיין ג'

קראתי דברי עמיתי הדיינים לעיל, ולדעתי בנידון זה אין צורך להכריע כיצד יש לנהוג בזמנינו ביחס לתכשיטים, אם כדעת דיין א' שנשתנה המנהג מזמן הרמ"א וכיום יש אומדנא שהם ניתנים במתנה גמורה, או כדעת דיין ב' שהמציאות לא השתנתה ונשארה אותה אומדנא שאין זה מתנה גמורה ויש להחזיר התכשיטים בגירושיך.

לדעתי בנידון זה הואיל והתכשיטים נמכרו ולא ידוע מה הסכום שהתקבל ממכירתם, ומה נעשה בתמורה שהתקבלה ממכירתם, אם התמורה שימשה לצורכי הבית עד הגירושיך או צורכי הילדים. לפיכך הואיל ודמי המזונות שנפסקו עבור הילדים נקבעו ברף התחתון, בהתחשב במצבו של האב כאברך חסר אמצעים, ומאידך גיסא הסכום שהתקבל ממכירת תכשיטים משומשים אינו גדול ויתכן שהתמורה סייעה להשלמת צורכי הילדים, לכן איני רואה לנכון להכריע במחלוקת בין הדיינים במישור העקרוני, ובנידון זה אני סבור שאין לחייב האישה להחזיר התמורה שקבלה מהתכשיטים. הוצאות המשפט לקיום דיון כדי להוכיח בכמה נמכרו ומה נעשה בכסף יהיה גבוה יותר מהתמורה שהתקבלה, ומוטב לאב לומר שאם בכל זאת כלפי שמיא גליא שמגיע לו משהו מהתמורה הרי הוא נותן זאת לטובת ילדיו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אם הצדדים ימשיכו להחזיק בדרכם ולהמשיך במאבק, ולא יקבלו עצת ביה"ד לסיים המחלוקת בהסכמה בהתאם לעקרונות שבהחלטה זו, אני ממליץ שגם לאחר שמיעת הצדדים נביא את הצדדים להסכמה במידת האפשר, והאמת והשלום אהבו.

מסקנה

ברוב דעות בית הדין פוסק ביחס לתכשיטים ובגדי האישה שלא לחייבה להחזירן, הם או דמיהם, לבעלה לשעבר. באשר לשאר תכולת הדירה, היא תחולק בהתאם להסכמת התובע כפי שהצהיר בדיון שהתקיים ביום כ"ב באייר תשע"ו.

ניתן ביום ג' בסיון התשע"ח (17/05/2018).

הרב דוד מלכא

הרב שלמה תם

הרב אוריאל לביא – אב"ד